

QURILISHDA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA BANKLAR, SOLIQ VA BOSHQA MOLİYAVIY MUASSASALARNING ROLI

Rasulova Sharifa G‘aybullayevna
JizPi Iqtisodiyot va Menejment kafedrasi dotsenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada qurilish sohasida tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish jarayonida banklar, soliq tizimi hamda boshqa moliyaviy muassasalarning tutgan o‘rni va ahamiyati har tomonlama tahlil qilinadi. Qurilish iqtisodiyotining o‘ziga xos xususiyatlari, investitsiya talabining yuqoriligi, uzoq muddatli moliyalashtirish zarurati, moliyaviy xavflar va likvidlik masalalari nuqtayi nazaridan moliyaviy institutlarning ahamiyati asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: qurilish tadbirkorligi, bank krediti, soliq siyosati, moliyaviy muassasalar, investitsiyalar, lizing, sug‘urta, fiskal rag‘batlantirish, iqtisodiy barqarorlik.

THE ROLE OF BANKS, TAX AND OTHER FINANCIAL INSTITUTIONS IN THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN CONSTRUCTION

Rasulova Sharifa Gaybullaevna
**Associate Professor of the Department of Economics and Management of
JizPI**

Abstract: This article comprehensively analyzes the role and importance of banks, the tax system, and other financial institutions in the development of entrepreneurial activity in the construction sector. The significance of financial institutions from the point of view of the specifics of the construction economy,

high investment demand, the need for long-term financing, financial risks, and liquidity issues is substantiated.

Keywords: construction entrepreneurship, bank credit, tax policy, financial institutions, investments, leasing, insurance, fiscal incentives, economic stability.

Bugungi kunda qurilish sohasi milliy iqtisodiyotning strategik tarmoqlaridan biri hisoblanib, u sanoat, transport, energetika, ijtimoiy infratuzilma va uy-joy qurilishi bilan chambarchas bog‘liq holda rivojlanadi. Qurilish ishlab chiqarishi ko‘p kapital talab qiladigan, uzoq muddatli va murakkab texnologik jarayonlarga asoslangan faoliyat turi bo‘lib, tadbirkorlik subyektlaridan yuqori moliyaviy barqarorlik, puxta rejalashtirish va samarali boshqaruvni talab etadi. Shu sababli qurilishda tadbirkorlikni rivojlantirish jarayonida banklar, soliq organlari va boshqa moliyaviy muassasalar bilan o‘zaro hamkorlik alohida ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy bozor iqtisodiyoti sharoitida moliyaviy resurslarga erkin kirish imkoniyati tadbirkorlik faoliyatining muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Qurilish korxonalari uchun kredit mablag‘lari, investitsiyalar, soliq imtiyozlari, sug‘urta va lizing xizmatlari ishlab chiqarish hajmini oshirish, yangi texnologiyalarni joriy etish, raqobatbardoshlikni kuchaytirish imkonini beradi. Shu nuqtayi nazardan mazkur maqolada moliyaviy institutlarning qurilish tadbirkorligini rivojlantirishdagi o‘rni chuqur tahlil qilinadi.

Qurilish tadbirkorligi o‘zining iqtisodiy mohiyatiga ko‘ra uzoq ishlab chiqarish sikliga ega bo‘lib, dastlabki bosqichda katta miqdorda moliyaviy resurslarni talab qiladi. Qurilish obyektlari ko‘pincha bir necha oy yoki yillar davomida barpo etiladi, bu esa kapitalning aylanish tezligini sekinlashtiradi. Shu sababli qurilish korxonalari o‘z faoliyatida doimiy ravishda tashqi moliyalashtirish manbalariga muhtoj bo‘ladi.

Qurilishda tadbirkorlikni moliyalashtirish quyidagi asosiy yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi: ishlab chiqarish-xo‘jalik xarajatlarini qoplash, asosiy fondlarni yangilash, texnika va texnologiyalar xaridi, ishchi kuchi va mutaxassislarni jalb

qilish, materiallar va xomashyo sotib olish. Ushbu jarayonlarning barchasi banklar va boshqa moliyaviy institutlar orqali samarali amalga oshiriladi.

Banklar qurilish tadbirkorligini moliyalashtirishda yetakchi o‘rin egallaydi. Tijorat banklari tomonidan ajratiladigan qisqa va uzoq muddatli kreditlar qurilish korxonalarining ishlab chiqarish jarayonini uzluksiz davom ettirishga xizmat qiladi. Uzoq muddatli investitsion kreditlar yirik qurilish loyihalarini moliyalashtirishda, ipoteka kreditlari esa uy-joy qurilishi va aholining uy-joyga bo‘lgan ehtiyojini qondirishda muhim ahamiyatga ega.

Banklar nafaqat kredit ajratuvchi moliyaviy institut sifatida, balki moliyaviy maslahatchi, risklarni baholovchi va loyihalarning iqtisodiy samaradorligini tahlil qiluvchi subyekt sifatida ham faoliyat yuritadi. Qurilish loyihalarini moliyalashtirishdan oldin banklar loyiha biznes-rejasini, pul oqimlarini, risk darajasini va kafolatlarni chuqur tahlil qiladi. Bu esa tadbirkorlik faoliyatida moliyaviy intizomni kuchaytiradi va resurslardan oqilona foydalanishga undaydi.

Soliq siyosati qurilish sohasida tadbirkorlikni rivojlantirishning muhim iqtisodiy vositasi hisoblanadi. Davlat tomonidan joriy etiladigan soliq imtiyozlari, preferensiyalar va chegirmalar qurilish korxonalarining moliyaviy yukini kamaytiradi hamda investitsion faollikni oshiradi. Masalan, yangi qurilish loyihalariga soliq ta‘tili berish, amortizatsiya siyosatini liberallashtirish, foyda solig‘i stavkalarini pasaytirish tadbirkorlarni yangi loyihalarni amalga oshirishga rag‘batlantiradi.

Qurilishda soliq mexanizmlarining samarali ishlashi byudjet daromadlarini oshirish bilan birga, yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytiradi va tadbirkorlik muhitini yaxshilaydi. Soliq organlari bilan ochiq va shaffof munosabatlar qurilish korxonalarining barqaror rivojlanishini ta‘minlaydi.

Qurilish sohasida xavf-xatarlar darajasi yuqori bo‘lib, texnik nosozliklar, tabiiy ofatlar, moliyaviy yo‘qotishlar ehtimoli doimo mavjud. Shu bois sug‘urta kompaniyalari qurilish tadbirkorligini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Qurilish-montaj ishlari sug‘urtasi, mulk sug‘urtasi, fuqarolik javobgarligi

sugʻurtasi tadbirkorlarni kutilmagan zararlar va moliyaviy yoʻqotishlardan himoya qiladi.

Sugʻurta mexanizmlarining rivojlanishi bank kreditlari olish jarayonini ham yengillashtiradi, chunki sugʻurtalangan loyihalar banklar uchun kamroq xavfli hisoblanadi. Natijada moliyaviy resurslarga kirish imkoniyati kengayadi.

Qurilish texnikasi va maxsus uskunalar xaridi katta kapital talab qiladi. Lizing kompaniyalari orqali texnika va mexanizmlarni uzoq muddatli ijara asosida olish qurilish tadbirkorlari uchun qulay moliyaviy yechim hisoblanadi. Lizing orqali asosiy vositalarni yangilash ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi va texnologik yangilanishga xizmat qiladi.

Investitsiya fondlari esa yirik qurilish loyihalariga uzoq muddatli sarmoya kiritish orqali sohaning barqaror rivojlanishiga hissa qoʻshadi. Xususiy va institutsional investorlar ishtirokidagi investitsiya mexanizmlari qurilish tadbirkorligini yangi bosqichga olib chiqadi.

Xulosa qilib aytganda, qurilishda tadbirkorlikni rivojlantirish banklar, soliq tizimi va boshqa moliyaviy muassasalarsiz tasavvur etib boʻlmaydi. Tijorat banklari moliyalashtirish va risklarni boshqarishda, soliq tizimi ragʻbatlantirish va fiskal barqarorlikni taʼminlashda, sugʻurta va lizing kompaniyalari esa moliyaviy xavfsizlik va texnologik yangilanishda muhim rol oʻynaydi. Ushbu institutlar oʻrtasidagi samarali hamkorlik qurilish sohasida tadbirkorlikni rivojlantirishning asosiy sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Oʻzbekiston Respublikasi Markaziy banki. “Bank kreditlash siyosati boʻyicha metodik qoʻllanma”. – Toshkent, 2022.
2. Oʻzbekiston Respublikasi Soliq qoʻmitasi. “Soliq tizimida imtiyozlar va ragʻbatlantirish mexanizmlari”. – Toshkent, 2023.
3. Mishkin, F. S. “The Economics of Money, Banking, and Financial Markets.” – Pearson Education, 2021

4. Saunders, A., Cornett, M. M. "Financial Institutions Management: Risk Management Approach." – McGraw-Hill, 2020.
5. Porter, M. E. "Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance." – Free Press, 2020.
6. Sharifa, R., & Nozima, T. (2023). Quality management in competitive conditions is the main factor of enterprise success. *Scientific approach to the modern education system*, 2(20), 200-203.
7. Sharifa, R., & Mahliyo, K. (2023). Organizational structure of enterprises and their appearances. *Journal of economy, tourism and service*, 2(5), 77-83.
8. Gaybullayevna, R. S. (2023). Modern fundamentals of financial management of investment activity. *JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE*, 2(5), 51-54.
9. Gaybullaevna, R. S. (2023). Methods for Assessing the Economic Efficiency of Investments in Construction. *European Journal of Higher Education and Academic Advancement*, 1(1), 95-98.
10. Gaybullaevna, R. S. (2023). Construction Industry in Uzbekistan Is an Important Priority Network of the National Economy. *Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress*, 2(3), 69-71.